

ביאורים

רבי יוסף אלבו ממשיך למנות את היתרונות של מצוות התורה ('הדת האלוהית') לעומת מצוות האדם ('הדת הנימוסית'):

ג. **ביטחון בצדקת הדרך**: המוסר האנושי מנסה לשער את המעשים הטובים ביותר הראויים לאדם. הוא לא בהכרח צודק, אך בהכרח טועה בחלק מהמקרים. האדם המצווה לנהוג באופן מסוים, לעולם לא יוכל לסמוך על המחוקק, שהוא 'קלע למטרה', וגם למחוקק אין יומרה כזו. המצב הזה מביא את האדם לחוסר סיפוק. הוא לעולם לא יהיה בטוח, שאכן המוסר שהוא הולך לאורו, מייצג את הטוב באמת. נפש האדם נשארת חצויה ומבולבלת.

המוסר האלוהי, לעומת זאת, לא משער אלא יודע ומכיר בביטחון רב את ה'טוב' וה'רע'. לאדם המצווה אין התלבטות אם מצוות התורה מביאות אותו אל המעשה הנכון. יש לו אמון ביוצר נפש האדם, שהוא מעניק לו הדרכה מדויקת ומאוזנת שמשקפת נאמנה את הטוב המוחלט. הוא לא רק עושה, הוא גם יציב, רגוע וחש בביטחון שהוא עושה את הדבר הנכון ביותר. לכן רק "פיקודי ה'", 'הדת האלוהית', הם "משמחי לב".

ד. **פרטי המוסר**: המוסר האנושי יודע להצביע על הגדרות ומושגים, אבל איננו יודע כיצד הם אמורים לבוא לידי ביטוי מעשי. הוא יודע שאסור לגנוב, אבל לא ברור לו איזה מעשה ייחשב לגניבה בכל מצב. הוא מבין שצריך לרסן את תאוות האדם, אבל לא יודע היכן להציב את הגבולות.

לעומתו, המוסר האלוהי נותן הדרכה רחבה ומפורטת בכל תחום. הוא קובע בדיוק נמרץ מה על האדם לעשות בכל מצב, בכל זמן, ובכל תנאי. הוא נכנס לכל הפינות וההתלבטויות, ונותן מענה ברור שלא משאיר שאלות פתוחות.

הרחבות

• מקומה של השמחה בעבודת ה'

אָבֵל הַמִּתְנַהֵּג עַל־פִּי הַדָּת הָאֱלֹהִית... הוא שִׁמְחָה בְּפַעֲלָתוֹ. לפי רבי יוסף אלבו הדת האלוהית עדיפה על זו הנימוסית, מכיוון שהיא יכולה להביא את האדם לשמחה.

השמחה תופסת מקום חשוב ביהדות. היא אינה מותרות, אלא חלק מעבודת ה' של האדם. בפרשת כי תבוא, לאחר רשימת הקללות הארוכה, מסבירה לנו התורה מדוע הן יבואו עלינו: "תחת אֲשֶׁר לא עֲבַדְתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵב מִרֵּב כָּל" [דברים כח, מז]. השמחה היא חלק מרכזי בעבודת ה', ובלעדיה אין עבודת ה' שלמה.

הכוזרי במאמר שני כותב: "וכללו של דבר, כי תורתנו נחלקת בין היראה והאהבה והשמחה, תתקרב אל אלהיך בכל אחת מהנה, ואין כניעתך בימי התענית יותר קרובה אל האלהים משמחתך בימי השבתות והמועדים, כשתהיה שמחתך בכונה ולב שלם. וכמו שהתחוננים צריכים מחשבה וכוונה, כן השמחה במצוותו ובתורתו צריכים מחשבה וכוונה, שתשמח במצוה עצמה מאהבתך את המצוה בה ותכיר מה שהטיב לך בה, וכאילו אתה בא באכסנייתו קרוא אל שולחנו וטובו, ותוֹדָה על זה במצפון ובגלוי, ואם תעבור כך השמחה אל הניגון והריקוד היא עבודה וְדִבְקָה בעניין האלהי" [כוזרי ב, ג]. כשהשמחה באה ממקום מכוון, היא יכולה לגרום לאדם לרצות להידבק בה, ובכך היא מביאה אל תכלית המצוות. אדם העובד את ה' ללא שמחה - הוא חסר חלק מרכזי בעבודת ה'.

גם הרמב"ם מביא את מקומה של השמחה באותה הדרך: "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצווה בהן, עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו - ראוי להיפרע ממנו שנאמר [דברים כח, מז] תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב" [הלכות שופר סוכה ולולב, ח, טו].

לעילוי נשמת הרב משה ישועה בן שלמה זצ"ל

הספק בהגעה אל התכלית

עוד הדת הנמוסית תקצרו מן האלהית, כי היא לא תוכל לשמח לב המתנהגים על-פיה. לפי שכל מי שהוא מספק בדבר שהוא פועל אם הוא מספיק להגיע אל התכלית המכונן, איננו שמח בפעלתו. והמתנהג על-פי הנמוס, להיותו מספק אם הישר המגבל בו הוא ישר באמת או אינו ישר אלא כפי הנראה, איננו שמח בפעלתו. אבל המתנהג על-פי הדין האלהית, להיותו יודע שהישר ההוא המגבל בה הוא ישר באמת, הוא שמח בפעלתו. ולזה יהיו "פיקודי יי ישרים, משמחי-לב" [שם, ט].

אין דיוק בפרטים

עוד הדת הנמוסית תקצרו מן האלהית, כי היא לא תוכל להגביל פְּרָטִי הפעלות שראוי שיפעלו בכל מעלה ומעלה. לפי שהיא לא תודיע אלא הכללים, כמו שהגדרים אינם אלא לדברים הכללים, כי הפרטי אין לו גדר. כן הפעלות הפרטיות, אי-אפשר שתגביל אותן הדת הנמוסית.

אריסטו לא ביאר את הפרטים

זוה, כי אריסטו, בספר המדות, יזכיר תמיד בכל המעלות שראוי שיפעלו כמו שראוי ובעת הראוי ובמקום הראוי, ולא יבאר איזה הוא העת הראוי ולא המקום הראוי. וההשערה הזאת, אין ספק שאינה מסורה לכל אדם. ונמצא אותו אומר במקומות רבים מספר המדות שהפעלות הפרטיות ראוי שישיערו, והוא לא באר ההשערה בהן. נראה שדעתו לומר שההשערה הזאת היא לזולתו.

אין מטבע האדם לעמוד על הפרטים

ואין ספק שאם היה מחק-האדם, מצד שהוא אדם, לדעת ההשערה הזאת, היה אריסטו מדבר בה, בלי-ספק. אבל בעבור שאין מטבע האדם לעמוד על-זה מעצמו, הניח אותה לזולתו - והיא ההשערה האלהית. ועל-כן נמצא אותו מדבר במעלות דרך-כלל; כי הוא יאמר ביראת-חטא שהיא מדה אמצעית, בין התענוג במאכל והמשתה והמשגל ושאר התענוגים, ובין הפרשיות יותר מדי.

תקצור - חסרה. המוגבל בו - המוגדר בו. הנראה - בראיה שטחית וחלקית (מוטעת). להגביל - לתת גבול, להגדיר בדיוק לפרטי פרטים. וההשערה - השיעור והמינון המדויק. לזולתו - למישהו אחר. דרך-כלל - בכלליות. אמצעית - ממוצעת.

